

Up to You

Yona Friedman
Thomas Lommée
Navid Nuur

toelichting bij de tentoonstelling

Onze samenleving lijkt erop gericht om zekerheid in te bouwen en vat deze graag in ideaalbeelden of ideaalcijfers. Tevergeefs natuurlijk, zekerheid is een illusie. Het toelaten van onzekerheid in een ontwerpproces biedt juist ruimte. Ruimte voor verandering, verrassing en toe-eigening. Architect **Yona Friedman**, ontwerper **Thomas Lommée** en kunstenaar **Navid Nuur** maken met hun werk een uitnodigend gebaar waarmee ze het publiek, de bewoner of gebruiker aanmoedigen om er een eigen invulling aan te geven. De *Ville Spatiale* van Friedman, *OpenStructures* van Lommée en *interimodules* van Nuur voorzien in een startpunt, maar laten zich niet uit over het eindbeeld. Heel bewust zetten zij aspecten als tijdelijkheid, toeval, proces en openheid in om tot een andere stad te komen, tot een ander begrip van duurzaam design, of tot een ander bewustzijn van de wereld om ons heen. Het vraagt van ons de bereidheid om zelf in actie te komen.

Upcycling

'Up to You' is het eerste onderdeel van 'Upcycling', een meerjarig programma dat nieuwe mogelijkheden van waardevermeerdering en betekenisgeving onderzoekt. De mogelijkheid voor het individu, het object, gebouw of de stad om zich iets eigen te maken of zich aan te passen aan de veranderende omstandigheden is hierbij een belangrijk gegeven. Dat is dan ook de onderlegger voor 'Up to You'.

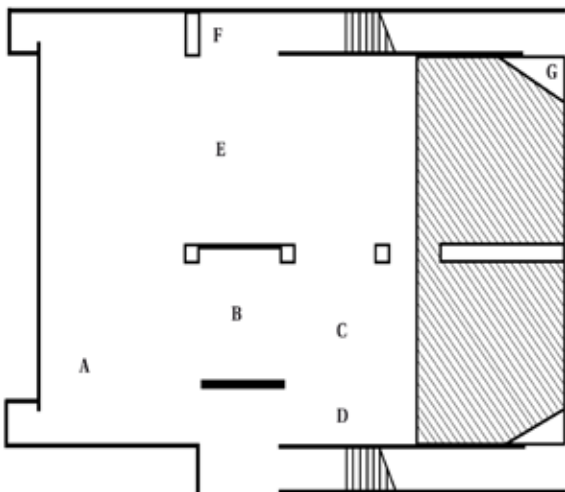
A. Yona Friedman / Theorieën, methodes, manuals, modellen: Softening the City, Continent-cities, Le Grand Paris, Green Architecture, The Flatwriter, Space Chain, Ville Spatiale

Ik werd als utopist gezien door sommige mensen in de late vijftiger jaren en in de zestiger jaren. Maar ik beschouw mezelf als een realist. In al mijn werk ben ik bezig geweest om aan te tonen dat alles wat mensen utopisch vinden, te realiseren is. Ik zie mijn rol dan ook als iemand die ideeën aanreikt om over na te denken. Om mensen aan het denken te zetten. En als me dat lukt, ben ik heel gelukkig! (Yona Friedman in de documentaire Erratic City, 1997/1998)

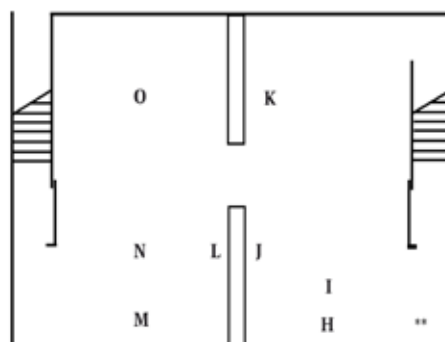
Yona Friedman (1923) is ervan overtuigd dat het gebruik van steden niet te voorspellen is. Daarom is het voor een stedenbouwer onmogelijk een goede stad te ontwerpen voor de inwoners. Dit principe leidde in de jaren vijftig tot zijn manifest *L'Architecture Mobile* waarin hij in 10 punten een nieuwe architectuur uiteenzet. Friedman stelt de gebruiker centraal; hij bepaalt hoe en waar hij wil wonen. Om dat mogelijk te maken voorziet Friedman een stad van flexibele structuren waarbinnen bewoners zelf hun woonruimte kunnen vormgeven. Dit idee werkt hij verder uit in *La Ville Spatiale* een ruimtelijke infrastructuur bestaande uit een gelaagd grid, 10 meter opgetild van straatniveau en ondersteund door kolommen die zo'n 40 tot 60 meter uit elkaar staan. Het grid is gebaseerd op modules van 6 bij 6 meter waarin ruimte is voor alle mogelijke functies. Binnen het grid heerst maximale vrijheid voor bewoners om hun eigen woning vorm te geven, mits ze zich aan een klein aantal regels houden, zoals voldoende zonlicht voor de burens. Gedurende de jaren heeft Friedman verschillende van deze 'Villes Spatiales' ontwikkeld o.m. voor Parijs, New York en nu ook voor de Haagse Binckhorst (zie benedenverdieping).

Om bewoners te helpen hun eigen appartement vorm te geven ontwikkelde Friedman een interactief gereedschap voor 'self-planning' – de *Flatwriter* (letterlijk de appartementenschrijver). Hiermee konden toekomstige bewoners met behulp van een typemachine de vorm en indeling van hun eigen woning bepalen, waarbij ze rekening moeten houden met de consequenties van hun keuze voor hun eigen leefwijze

begane grond

souterrain

en die van hun burens. Daarnaast begint hij vanaf de jaren zeventig met het schrijven van handleidingen (*manuals*) in stripvorm, een vorm die hij ook inzet om zijn ideeën over stedenbouw (bijv. *Softening the City*) en architectuur (zoals voor *Green architecture*) uiteen te zetten. Met zogenaamde *manuals for the self-planner* wilde Friedman de toekomstige bewoner het vertrouwen te geven in zijn eigen kunnen als beslisser, planner en ontwerper. Hij schreef ook zo'n honderd manuals voor het 'Communication Centre of Scientific Knowledge for Self-Reliance'. Dit door Friedman in de vroege jaren tachtig opgerichte centrum ontstond onder de auspiciën van de United Nations Universiteit en werd met hulp van de International Council of Scientific Unions en steun van Indira Gandhi opgericht. De meeste activiteiten vonden plaats in Madras, India, waar de manuals – over koken met zonlicht, regenwateropvang en het drogen van voedsel tot het verbouwen van voedsel en het voorkomen van ziekten – als muurkranten verspreid werden. Daarbij liet hij zien hoe je met simpele technieken en relatief goedkoop materiaal kon bouwen. Ook onderzocht hij diverse constructiemethoden in modellen, zoals met cirkels in de zogenaamde *space-chains*, waarvan hier een exemplaar uit 1959 staat (in bruikleen van Mels Crouwel).

Dat Friedman nog altijd actief is, bewijst zijn reactie *Le "Grand Paris" c'est une erreur* op het plan dat de Franse president Sarkozy in 2009 lanceerde voor 'Le Grand Paris'. Deze reactie volgt direct uit zijn opvattingen over de Europese Unie, zoals hij die verwoordde en verbeeldde in *Continent-cities* (1994).

B. Navid Nuur, Rise above reason (2007), 16mm loop (Courtesy Galerie PLAN B (Berlijn) en Galerie Martin van Zomeren (Amsterdam))

Ik hoop dat mensen zich deels in mijn taal-en materiaalgebruik herkennen. Omdat ik het belangrijk vind dat mijn werk visueel te herleiden is, ben ik niet zo hightech in mijn materiaalkeuze. Naar mijn idee is het niet zo dat Navid Nuur een systeem van kijken is: ik laat alleen toe wat ik ook daadwerkelijk doorvoel. Er is wel een code, maar die zit meer in de manier van denken dan in de uiterlijke vorm.

(Navid Nuur in gesprek met Freek Lomme, *Materie in materialisatie*, 2008).

**Against Irony, Jonas Staal en Vincent van Gerven Oei, vier natuurstenen tableaux. Dit manifest is in 2008 door Stroom Den Haag in langdurig bruikleen genomen.

Navid Nuur (1976) onderzoekt en verandert de manier waarop wij een bepaalde ruimte waarnemen en ervaren. Hij concentreert zich juist op dat wat we onbewust registreren, of wat we over het hoofd dreigen te zien omdat we op iets anders focussen. De installaties, tekeningen, foto's en objecten van Navid Nuur doen zich voor als denkmodellen, die hij *interimodules* noemt. Ze laten een manier van denken zien, die is afgestemd op het tijdelijke, het in een tussenstadium bevinden van dingen, en die zich concentreert op de vluchtigheid en onderlinge verbondenheid.

Voor 'Up to You' maakte Navid een serie werken die in relatie staan tot en gebruik maken van het werk van Yona Friedman en Thomas Lommée en de architectuur van de ruimte.

C. Navid Nuur, These are the days (2004-2010), mixed media

De objecten mogen opgepakt en ingekeken worden. (Courtesy Galerie PLAN B (Berlijn) en Galerie Martin van Zomeren (Amsterdam))

D. Navid Nuur, 'MY PREIM' (2002-2010)

'MY PREIM' staat voor My Pre-Interimodule Map II. Navid Nuur heeft als ware het een 'periodiek systeem', de elementen van waaruit zijn werken ontstaan in kaart gebracht. De serie posters is als editie (oplage van 101) te koop. (Courtesy Navid Nuur en Stroom Den Haag)

E. Thomas Lommée, OpenStructures

Intrastructures richt zich op het vernieuwen van bestaande infrastructuren, niet door ze opnieuw uit te vinden, maar door ze anders te organiseren en te verbinden met wat er al is, door de maatschappij te 'hacken' op zoek naar perfecte vreemde combinaties. (www.intrastructures.net)

In het werk van **Thomas Lommée** (1979) spelen systemen, structuren en de manier waarop individuen daar collectief en individueel gebruik van kunnen maken een centrale rol. Tijdens zijn werkperiode bij het Institute without Boundaries in Toronto (Canada) initieerde hij een onderzoeksproject rond open modulariteit. Hij ontwikkelde dit met zijn ontwerpstudio Intrastructures (Brussel) verder in samenwerking met diverse partners wat resulteerde in OpenStructures.

OpenStructures (OS) is een nieuwe standaard voor duurzaam en democratisch design, gebaseerd op 'open source' principes, modulaire bouwsystemen, het hergebruik van objecten, onderdelen en componenten. De kern wordt gevormd door het raster dat zowel analoog als digitaal gebruikt kan worden. Dit raster is het gemeenschappelijk metrisch middel dat door alle betrokken ontwerpers gedeeld wordt en het toelaat om, onafhankelijk van elkaar, compatibele onderdelen, componenten en structuren te ontwerpen. Het uiteindelijke doel is het genereren van een universele collaboratieve puzzel waarbij de meest uiteenlopende groepen mensen – van ambachtslui tot multinationals – de meest diverse modulaire componenten kunnen

ontwerpen, bouwen en uitwisselen.

De installatie bestaat uit een serie modules, twee objecten die op basis van het OS raster gemaakt zijn, een diaserie die het maakproces van een aantal objecten toont en de vier versies van het raster sinds de start van het project.

F. Navid Nuur, The lateral lump (2007-2010), mixed media (Courtesy Navid Nuur)

G. Navid Nuur, 'Tentacle Thought nr.9 (2006 – 2009) (Courtesy Galerie PLAN B (Berlijn) en Galerie Martin van Zomeren (Amsterdam))

H. Yona Friedman, Ville Spatiale

Animatie en toelichting op de achtergronden van de Ville Spatiale door Helene Fentener van Vlissingen.

I. Yona Friedman, diverse publicaties

J. Navid Nuur, 'Hold on the hollow' (2007)

Uitnodigingskaart tentoonstelling Stroom De Haag Mag meegenomen worden. (Courtesy Navid Nuur en Stroom Den Haag)

K. Yona Friedman, Erratic City (documentaire, 1997/1998)

Documentaire gemaakt ten behoeve van de tentoonstelling *De regio van de stad* in het Nederlands Architectuurinstituut (Rotterdam), door Esther Agricola en Helene Fentener van Vlissingen.

L. Navid Nuur

Werk waarvan de titel niet vermeld kan worden.

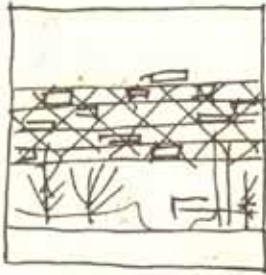
M/N. Yona Friedman, Ville Spatiale in de Binckhorst

Yona Friedman maakte op verzoek een voorstel voor de Binckhorst, met een manual per fax voor het opstellen van het grid en een serie fotomontages waarop de Ville Spatiale door Friedman is ingetekend. De Binckhorst is een binnenstedelijk bedrijventerrein in Den Haag dat de komende twintig jaar volledig van gedaante moet veranderen. De autogerelateerde en industriële bedrijvigheid moet grotendeels vervangen worden door woningen, kantoren, publieke voorzieningen en een park. Dat betekent om te beginnen veel sloop en uitplaatsen van bestaande gebouwen en bedrijven. Friedman stelt een experiment voor dat kan leiden tot een toekomstig beeld van de Binckhorst zoals het door bewoners wordt voorgesteld. Voor de Ville Spatiale is sloop niet nodig: de nieuwe stad kan meteen gebouwd worden over de bestaande heen.

O. Ville Spatiale in de Binckhorst

Filmmaker Angelique van Grootel vroeg diverse inwoners van Den Haag hoe zij zich de Ville Spatiale voorstellen. Bezoekers worden uitgenodigd om hun eigen ideeën in beeld en tekst weer te geven, via de computer of op papier. Alle resultaten worden gedurende de expositie getoond.

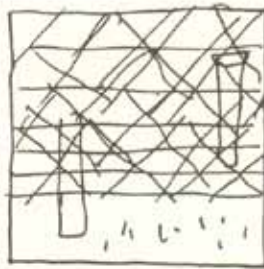
THE "VILLE SPATIALE"

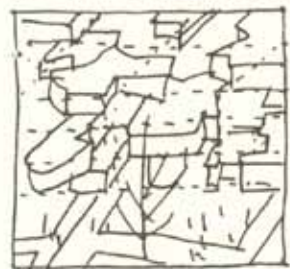
LAST, BUT NOT LEAST, I GET BACK TO MY FAVORITE IDEA: THE "VILLE SPATIALE"

IT MEANS A PARTICULAR MIXTURE OF RULES OF REGULARITY AND IRREGULARITY

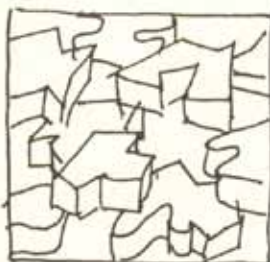
THE "VILLE SPATIALE" CONSISTS OF A MORE OR LESS REGULAR, RIGID SUPPORTING GRID: THE "INFRASTRUCTURE"

WITHIN WHICH INDIVIDUAL HOMES ARE INSERTED FORMING AN IRREGULAR PATTERN

AS FOR THE SHAPE OF THOSE INDIVIDUAL HOMES ANYTHING GOES

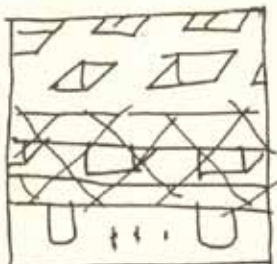
THUS THE "VILLE SPATIALE" IS A "MERZSTRUKTUR" AT URBAN SCALE FOR A MASS-SOCIETY CONSISTING OF INDIVIDUALISTS

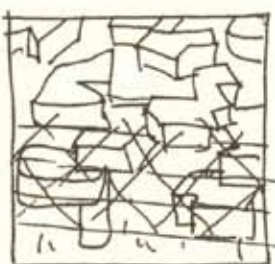
THIS IS OUR SOCIETY TODAY: A CROWD

I DO NOT KNOW HOW A "VILLE SPATIALE" WILL LOOK

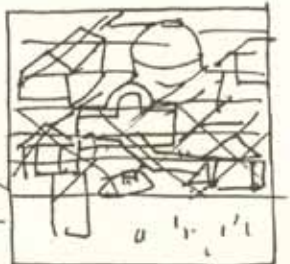
IT CAN BE THIS

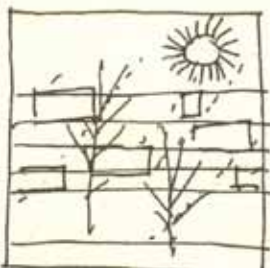
OR THIS

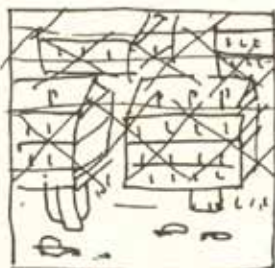
OR THIS

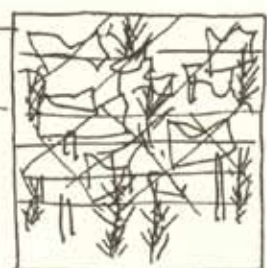
OR ANYTHING ELSE

THERE IS NO GRAMMAR TO THE "VILLE SPATIALE" EXCEPT RESPECT OF DAY-LIGHT

IT CAN LOOK AS WELL AS THE CITY YOU LIVE IN

OR IT CAN BE COMPLETELY UNLIKE TO ANY CITY

IT CANNOT BE PLANNED, IT CAN ONLY HAPPEN